

RELAȚIILE DINTRE PĂRINȚI ȘI COPII ÎN FAMILIA REGALĂ FERDINAND ȘI MARIA - PRINCIPESELE ELISABETA ȘI MARIOARA -

Aspectul privind relațiile dintre părinți și copii în cadrul familiei regale ocupă un loc important din perspectiva înțelegerii modului cum se implicau părinții regali în diversele probleme legate de creșterea și educația copiilor lor. Pe de altă parte, este foarte important de văzut și modul cum copiii respectau încercările părinților de a se implica în problemele generate de evoluția firească a vieții lor, din copilărie la maturitate.

La începutul secolului XX, mai cu seamă din anul 1920, în Occident, relațiile dintre părinți și copii s-au schimbat foarte mult. Chiar în familiile bogate - implicite cele princiare și regale - părinții se fereau să-și răsfete prea mult copiii. Disciplina era păstrată cu sfințenie, caracterul copiilor trebuia „dresat“, „format“, plânsul fiind interzis. În ceea ce privește autoritatea părinților pe care aceștia o exercitau asupra copiilor lor, aceasta nu poate fi pusă la îndoială: copiii nu aveau nici un fel de drept la o viață privată. Timpul liber al copiilor era la dispoziția părinților, care le impuneau fel de fel de sarcini, le supravegheau, cu toată strictetea, relațiile și se arătau foarte reticente în legătură cu camaraderiile extrafamiliale. Dar, autoritatea părinților mergea mult mai departe, vizând chiar și viața privată a copiilor. De exemplu, căsătoria era o afacere de familie și depindea, așadar, de părinți, în mod direct, mai cu seamă atunci când erau în joc și bunurile de familie. În toate mediile sociale, căsătoria însemna, în principiu, emanciparea copiilor, aceștia scăpând de autoritatea părinților. În unele cazuri, totuși, tutela părintească se exercita în continuare, mai cu seamă dacă tinerii căsătoriți locuiau sub același acoperiș cu părinții. Pentru ca această autoritate să se atenueze și ca viața privată să se organizeze după modelul schimbului afectiv între mai multe persoane, era nevoie ca instituția familială să devină mai puțin riguroasă¹.

Principesa Elisabeta s-a născut la 11 octombrie 1894, fiind

* Muzeul Național Cotroceni; e-mail: steficiubotaru@yahoo.com.

¹ Philippe Ariès, Georges Duby, *Istoria vieții private*, vol. IX, București, Ed. Meridiane, 1997, p. 60, 61.

caracterizată de mama sa ca „tăcută, singuratică și cât se poate de frumoasă, cu trăsături minunate de clasice, cu toate că, chipul îi era rotund ca al unui îngerăș”².

Deși foarte drăgălașă în copilărie, Elisabeta a fost un „copil problemă”, fapt pentru care Maria a angajat-o ca guvernantă pe Leile Milne, fostă guvernantă în familia ducelui de Connaught. Într-o scrisoare prin care se precizau detaliile angajării domnișoarei Milne, prințesa moștenitoare a discutat cu sinceritate problemele copilului și dificultățile cu regina Elisabeta, care se amesteca în toate. „Este mai important să ai o influență bună asupra Elisabetei, decât să-i dai lecții; ea iubește tot ce este frumos, dar are prea puțină ambiție. Vei vedea că regina Elisabeta va fi foarte amabilă cu tine și, vai, nu am găsit încă nici o guvernantă care să n-o prefere pe ea în locul meu, pentru că este mult mai amabilă, dar în final asta nu duce la fericire reală”³. Venirea domnișoarei Milne a reprezentat un lucru bun pentru Maria, deoarece, într-o casă în care curteni, doici și slujitori urmăreau recunoașterea din partea vechiului palat, Leile Milne a rămas loială față de Maria. Și totuși, avea dificultăți în a comunica cu Elisabeta, din cauza firii sale distante. „Elisabeta are o fire curioasă, cam rece și rezervată și se pare că este capabilă să-i țină pe oameni la distanță într-un mod foarte neplăcut”⁴.

Când principesa Elisabeta a împlinit 18 ani, împăratul Wilhelm al II-lea a dorit să o căsătorească cu unul din fiii săi, deși Maria se temea însă că fiica ei cea mare, obișnuită cu libertatea de la curtea română, se va împotrivi rigidității de la curtea germană. Totuși, la insistențele principelui Ferdinand și ale regelui Carol I, care au fost flatați de perspectiva unei astfel de căsătorii, Maria a aranjat ca Elisabeta să-l întâlnească pe principele Adalbert la München. Fiul împăratului german nu a fost însă impresionat, lucru ce nu a surprins-o pe Maria, care-i scria mamei sale că „bărbații tineri nu o plac pe Elisabeta, este prea inteligentă și prea tăcută, nu destul de veselă, un fel de statuie vie”⁵.

În timpul războiului, Elisabeta, deși o însoțea pe regină la operele de binefacere și răspundea chiar nominal de un spital - spre deosebire de sora sa Marioara -, manifesta puțin interes față de lucrurile bine făcute; era disponibilă pentru fapte de caritate, dar fără entuziasm pentru ele. Mai mult, Elisabeta reprezenta o problemă, deoarece „alerga după bărbați cu o stăruință calculată. Este întotdeauna aceeași,

² Maria Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, București, Ed. Eminescu, 1991, p. 314.

³ Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*, București, Ed. Lider și Cartea pentru toți, 2003, p. 188.

⁴ *Ibidem*, p. 189.

⁵ *Ibidem*.

indiferent unde se află, indiferent cu cine este, nu se poate avea niciodată încredere în ea. Biata copilă, biata copilă, are nevoie de dragoste numai pentru ea însăși, însă nu i se poate îngădui să alerge după fiecare capriciu de moment”⁶.

După război - odată cu revenirea în capitală și reluarea vieții normale la palat - Elisabeta a devenit mai grasă și mai leneșă. Deși ocazional era cuprinsă de câte un entuziasm de scurtă durată pentru vreun fel de lucru de mână ca brodatul sau înșiratul mărgelilor, adevărata pasiune a Elisabetei rămâneau veșmintele și bijuteriile.

Principesa Elisabeta - ca și sora ei Marioara - nu avea nici un fel de viață socială, cu excepția unor seri ocazionale de teatru sau o participare la vreo întrunire oficială la palat. Ca urmare, Maria nu putea face prea mare lucru pentru a înviora viața fiicelor ei, care putea fi considerată drept monotonă. Un moment important în viața Elisabetei a fost vizita pe care mama sa a făcut-o la Paris și la Londra, în cursul anului 1919, unde atât ea, cât și sora sa, Marioara, au însoțit-o. Regina îi scria fostei guvernante a Elisabetei, Leile Milne, că „imediat ce voi ajunge în străinătate, vreau ca Elisabeta să facă o cură, cu siguranță că nervii ei nu sunt în starea cea mai bună și este îngrozitor de grasă; numai într-un sanatoriu sau ceva de acest fel ea poate fi obligată să facă lucrurile indispensabile sănătății și siluetei ei”⁷.

După ce regina Maria a părăsit Parisul, Elisabeta, pe motiv că „nu vrea să se rupă de numeroșii ei prieteni francezi”, a rămas în capitala Franței în grija Elizei Brătianu, pentru a urma Școala de Belle-arte⁸. De la Paris, principesa Elisabeta a plecat în Elveția, la Zürich, unde a locuit, o vreme, cu bunica sa, ducesa Maria Alexandrovna, fiind deseori vizitată de principele George al Greciei, aflat în exil cu familia sa. Principesa Elisabeta l-a întâlnit, pentru prima dată, pe principele George al Greciei când ea avea 16 ani, iar el, 21 de ani. Trei ani mai târziu (1914), el a cerut-o în căsătorie, însă regina Elisabeta i-a spus nepoatei sale că ar putea face o partidă mult mai bună decât căsătoria cu George și tânăra Elisabeta a fost de acord, fapt pentru care l-a refuzat.

Aflată la Zürich, Elisabeta a purtat o bogată corespondență cu regina Maria, pe care o ținea la curent cu activitatea sa în Elveția. De exemplu, la 27 noiembrie 1919, i-a scris reginei o scrisoare referitoare la George al Greciei și anume: „Georgie este în Zürich și vine des să ne vadă. O dată a venit cu toată familia, iar ieri a venit singur, și mi-a vorbit despre el. Crede-mă dragă mamă, nu a fost un moment ușor. Nu pot să mă

⁶ *Ibidem*, p. 311.

⁷ *Ibidem*, p. 339.

⁸ *Ibidem*, p. 350.

forțez să spun «da» fără să existe o legătură între noi doi, și nici nu pot spune în mod definitiv «nu», pentru că mă gândesc că în timp, ar putea să fie un lucru bun. Vreau să fac ce este mai bine, dar nu știu pe ce drum să o iau. Am încercat să fiu sinceră cu alții și cinstită cu mine. Într-un moment de slăbiciune i-am dat speranțe lui Georgie, și adeseori regret asta. Mă gândesc adeseori dacă nu este mai bine să fac pasul înapoi, și apoi dacă nu voi regreta acest lucru într-o zi”⁹. În aceeași scrisoare, Elisabeta îi spunea mamei sale că duce o viață liniștită, ia lecții de muzică dimineața, iar seara joacă bridge cu bunica sa. Și încheia astfel: „Mamă, mi-aș dori să fiu aici și să-mi aduci pacea în suflet. Te rog transmite dragostea mea tuturor: Papa și Ilenei”¹⁰.

Din Elveția, Elisabeta a revenit în țară la 28 decembrie 1919. Iată ce scria regina Maria în însemnările ei zilnice, la sosirea fiicei sale: „ea este o cochetă incorrigibilă și, deși s-a decis în privința lui George al Greciei, ea a cochetat în mod scandalos cu Ludicar (cântăreț și profesor de pian al Elisabetei la Zürich - n.n.). Am discutat imediat cu ea. Nu s-a apărut cătuși de puțin și n-a putut da nici o explicație pentru purtarea ei; a făcut asta în ciuda promisiunilor pe care mi le făcuse, în ciuda prezenței bunicii sale; este sigur că ea a necăjit-o și și-a stricat reputația în unica ocazie pe care a avut-o să se facă plăcută, utilă și agreabilă Mamei. Este cu adevărat trist. Ea este într-adevăr, ceea ce numesc eu o fată ușuratică. Ceea ce este mai rău este că ea admite că este așa și că atunci când se întâmplă, își pierde orice simț al proporției și devine inconștientă de modul ei de comportare și deși aceasta pare absurd, este fără îndoială adevărat”¹¹.

Și în anul următor principesa Elisabeta a reprezentat o problemă pentru părinții săi, ceea ce a determinat-o pe regina Maria să consemneze, la 5 iunie 1920, următoarele: „Lisabeta, ca și tatăl ei, nu este o persoană cu care să conviețuiești - trăiești alături de ea și asta e tot. Ea este fundamental leneșă și nesociabilă. N-a fost niciodată veselă sau binedispusă, n-a făcut niciodată vreun efort să-i facă viața plăcută cuiva. N-a avut niciodată vreunul dintre impulsurile plăcute ale tinereții sau dintre dorințele exuberante firești”¹².

Câteva zile mai târziu, la 9 iunie 1920, regina Maria nota că a primit scrisori de la regele Constantin și de la regina Sofia ai Greciei, prin care cereau oficial mâna Elisabetei și, de asemenea, o scrisoare emoționantă de la George. Regina scria: „Ce e mai rău este că Lisabeta,

⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare, A.N.I.C.), Fond Regina Maria, vol. I, dos. V 709/1919, f. 1 f/v.

¹⁰ Loc. cit., f. 2 f/v.

¹¹ Maria Regina României, *Însemnări zilnice (ianuarie 1920-decembrie 1920)*, vol. II, București, Ed. Albatros, 2004, p. 397.

¹² *Ibidem*, p. 170.

deși a promis că se va căsători cu el simte că nu-l iubește cu adevărat, dar cu toate acestea își dă seama că ar fi mai bine să se căsătorească. Iată un om care o iubește din tot sufletul și vrea să-i fie soț. Ea știe că el este minunat, cinstit, onorabil, că este potrivit din toate punctele de vedere, dar pe biata copilă o sperie și o îngrozește să facă un pas hotărâtor. Nici nu știi cum să o sfătuiști și totuși se pare că pentru moment nu există altă variantă pentru ea și că are nevoie de căsătoria pe care o avem în vedere”¹³.

În cele din urmă Elisabeta a acceptat să se logodească cu principele George, iar, referitor la acest moment, bibliotecarul regelui Ferdinand, G.T. Kirileanu, își amintea că: „Principesa Elisabeta i-a spus principelui George că se logodește, deși nu simte pentru el nici un pic de iubire. Și prințul George era totuși încântat. Logodna s-a făcut așa după sfatul prințului Știrbey. S-a dus regele în odaia principesei Elisabeta când era principele George acolo și i-a sărutat zicând că de-acuma sunt logodiți. Regele s-a coborât vesel că n-au făcut opoziție. După logodnă principesa ține mai mult la principele George. Stau des amândoi în odaie și acuma toată lumea trebuie să bată în ușă ca să intre. Numai principesa Ileana a intrat odată fără să bată, ca să vadă ce se petrece între ei, și i-a văzut sărutându-se! Principesa vrea să trăiască liberă, ca soție a bărbatului ei, iar nu ca fiică de rege”¹⁴.

La rândul său, regina Maria nota, în însemnările sale, la 13 octombrie 1920: „Lisabeta, în sfârșit a acceptat ca logodna ei să fie anunțată oficial. Barbu a vorbit cu ea, o discuție neplăcută pentru amândoi. Ea are idei bizare, imposibile, este impresionată de George, dar nu simte nimic pentru el și ideea căsătoriei nu-i provoacă nici o bucurie, dar nu vrea să rupă logodna, deoarece nu are altă perspectivă și știe că este deja la o vârstă când ar trebui să fie măritată. După prânz am avut o discuție tristă cu ea. Astăzi era deosebit de frumoasă, dar vai! Cât mi-ar fi plăcut să o văd intrând altfel în viață. Sărmanul băiat e răbdător, îndrăgostit și cam stânjenit, prea iubitor și mult prea umil cu ea. Mă întreb cum de are curajul să rămână lângă ea în aceste condiții, pentru că ea nu-l menajează absolut deloc în tot ceea ce spune. Nando a anunțat «evenimentul fericit» și am băut în sănătatea lor”¹⁵.

Nunta principesei Elisabeta cu principele George al Greciei a avut loc, la București, pe 27 februarie 1921. Darul de nuntă primit din partea părinților: un șirag de diamante, având ca pandantiv un safir imens. Să dăm, din nou, cuvântul reginei Maria, care nota în jurnal: „27 februarie 1921. Ziua căsătoriei Elisabetei! Într-adevăr a venit marele eveniment, deschiderea ușii spre o nouă viață, să sperăm spre o nouă fericire, a frumoasei mele fiice, care este cea mai mare. Are 26 de ani, era timpul să

¹³ Ibidem, p. 173.

¹⁴ G. T. Kirileanu, *Însemnări zilnice (1906-1960)*, București, Ed. Albatros, 2004, p. 102.

¹⁵ Maria Regina României, *Povestea vieții mele...*, p. 278, 279.

aibă o viață proprie, era coaptă să intre în viață și să lupte pentru ea, dar cu cât te maturizezi, cu atât este mai greu să te decizi să te dai pe mâinile unui bărbat. Fiind frumoasă și foarte conștientă de frumusețea ei și de puterea pe care aceasta i-a dat-o, Lisabeta a fost mult tentată să se joace cu inima bărbaților, inconștient aproape, irosind tot ce avea mai bun și negăsind nici o satisfacție reală, ci doar multe supărări de ambele părți. Lisabeta nu a găsit fericirea, chiar dacă deseori i-au făcut multă plăcere flirturile ei schimbătoare”¹⁶.

Cununia religioasă a avut loc la București, pe motiv că starea de sănătate a principesei nu-i permitea să părăsească țara. Astfel, doctorul Mamulea a eliberat un certificat, din care rezulta că „starea de sănătate a A. S. R. Principesa Elisabeta a României nu-i permite a părăsi casa spre a săvârși în ziua de 27 februarie 1921, căsătoria cu A. S. R. Principele George al Greciei și este așadar necesar ca această căsătorie să fie celebrată la Palatul Regal, domiciliul A. S. R. Principesa Elisabeta, drept care am eliberat acest certificat”¹⁷.

Nunta s-a desfășurat în bune condiții, mai întâi având loc cununia civilă la Palatul Regal și, apoi, cununia religioasă la Mitropolie. Regina Maria nota următoarele în însemnările sale referitoare la acest eveniment: „ceremonia este pitorească. Având cununa pe cap, Lisabeta arată într-adevăr ca prințesa din legendă, cu o figură adevărat frumoasă, doar că ea nu a crescut destul de înaltă. Amândoi erau calmi, dar publicul era foarte emoționat. Și eu eram calmă, dar mii de gânduri, amintiri, regrete, speranțe, bucurii și dureri îmi treceau prin inimă. Este o zi de mari emoții pentru părinți, și în special pentru mamă. În final, ne-am întors la palat pe străzile străjuite de trupe, populația era într-o stare de frenezie. La palat, tot felul de prieteni ai Lisabetei s-au adunat să o felicite. Era aproape în lacrimi și când s-a întors să arunce o ultimă privire la prietenii ei, se putea înțelege că își dădea seama, pe deplin, că era sfârșitul vieții vechi, că începea acum responsabilitatea”¹⁸.

În momentul căsătoriei Elisabetei cu George, pe tronul Greciei se afla regele Constantin, care, însă, a abdicat în 1922, locul său fiind luat de principele George, devenit, astfel, rege, iar Elisabeta, regină a Greciei.

În ceea ce privește relațiile regelui Ferdinand și ale reginei Maria cu fiica lor Elisabeta după căsătorie, acestea au fost normale, concretizându-se într-o bogată corespondență, atât cu fiica, cât și cu ginerele lor. Problema cea mare a Elisabetei după căsătorie a fost lipsa

¹⁶ Idem, *Însemnări zilnice (ianuarie 1921-decembrie 1921)*, vol. III, București, Ed. Albatros, 2004, p. 61.

¹⁷ A.N.I.C., fond Principesa Elisabeta, dos. I 3, f. 80.

¹⁸ Maria Regina României, *Însemnări zilnice...*, vol. III, p. 64.

banilor, deoarece principele George primea foarte puțini bani din partea statului. De exemplu, la 1 mai 1921 (care era Sâmbăta mare a Paștelui), într-o scrisoare adresată mamei sale, Elisabeta îi mulțumea pentru „*mica și adorabila pictură a lui Teișanu. A fost o bucurie să primesc ceva de Paște. Familia de aici nu este așa de generoasă. Unchiul Tino (regele Constantin) este drăguț, însă în ce o privește pe mătușa Sophy, mă străduiesc dar nu este chip să fii aproape de ea*”. Tot în aceeași scrisoare, îi mai dădea vești despre activitatea ei zilnică: „*am luat un mare spital sub protecția mea, dar faptul că nu știu limba, face ca lucrurile să fie dificile*”. De asemenea, o informa că nu putea să facă cumpărături, din motive financiare, și o ruga pe mama sa să se intereseze de banii promiși ei de guvern (Averescu) drept cadou de nuntă. Îi mai scria și despre felul cum și-a aranjat casa, „*după propriul gust, foarte diferit de ceea ce am întâlnit aici și tuturor pare să le placă*”, și despre faptul că i-a dat Sittei (care se afla încă la Atena) câteva idei privind viața lor de la București. „*Sitta era nerăbdătoare să știe cum e vremea, dacă își poate păstra orarul de masă și alte detalii. I-am spus să nu se teamă de tine sau de Papa. Am încercat cât mai mult posibil să o pregătesc și pentru micile dificultăți sociale, care ar putea să-i dea emoții. Am încercat să-i deschid ochii asupra multor lucruri. Ea are o bună influență asupra lui Carol și i-ar putea face mult bine*”¹⁹.

Deși îi dădea sfaturi Sittei pentru a se putea adapta mai repede în noua ei țară, după căsătoria cu Carol, principesa Elisabeta nu s-a adaptat deloc la viața de la Curtea Regală a Greciei și, astfel, la 11 octombrie 1921, în preajma zilei sale de naștere, îi scria următoarele reginei Maria: „*Dragă Mamă, îți mulțumesc pentru ceasul drăguț și lucrurile pe care mi le-ai trimis, a fost un dar neașteptat. Măine este ziua mea de naștere și mă simt ciudat că nu sunt cu voi toți și așa va fi în fiecare an de acum încolo. În unele momente mă simt departe de voi și o străină, pe un pământ străin*”. Îi mai scria mamei sale că „*am cumpărat un mic obiect pentru Bran și am să ți-l trimit și o icoană veche care sper să-ți placă. Cu ele îți trimit și dragostea mea și dorința de a fi cu tine din nou*”²⁰.

Caracterul dificil al principesei Elisabeta a continuat să se manifeste și după căsătorie, ea fiind destul de afectată la aflarea veștii despre căsătoria surorii sale Mignon cu regele Alexandru al Iugoslaviei: „*nu pot să-i văd pe el și pe Mignon împreună, sunt absolut diferiți*”, scria ea, la 21 martie 1922, mamei sale. Continuând scrisoare, mai scria că „*totuși Mignon este norocoasă pentru că va avea bani, pentru că este foarte greu să trăiești fără ei*”²¹. Tot în aceeași scrisoare, mai

¹⁹ A.N.I.C., Fond Regina Maria, vol. I, dos. V 714/1921, f. 1 f/v, 2 f/v, 3, 4 f/v.

²⁰ Loc. cit., dos. V 717/1921, f. 1 f/v.

²¹ Loc. cit., dos. V 721/1922, f. 1, 2 v.

spunea că nu are bani să-i cumpere un cadou de nuntă lui Mignon și să fie scuzată dacă va fi un dar umil și, totodată, dorea ca tatăl ei să-i trimită, sub formă de împrumut, suma de 15.000 de fr.fr. Despre Sitta (care se afla atunci la Atena cu micul Mihai) scria că nu o prea vedea și nici pe altcineva din familie, pentru că „*avem foarte puține în comun*” și că „*Sitta este superficială și nu o interesează altceva decât dansul, rochiile, cinema-ul și bijuteriile*”. La fel și soacra sa, regina Sophia, era, după părerea Elisabetei, la fel de superficială și distantă cu ea, ca și socrul său, regele Constantin²².

La rândul său, regina Maria nota în însemnările sale că atunci când regina Sophia și-a vizitat fiica la Sinaia i-a vorbit reginei și despre Elisabeta. „*Sophy a vorbit cu afecțiune despre ea, apreciindu-i calitățile, priceperea în toate, spunând că arată foarte bine și că are o expresie mult mai blândă decât înainte. Are o singură critică de adus - că este leneșă, ceea ce știu deja*”²³.

Așadar, regina Maria își cunoștea foarte bine fiica și încerca să o înțeleagă și să-i fie alături, chiar dacă, uneori, trebuia să suporte acuzațiile Elisabetei referitoare la faptul că nu-i place să fie cu ea și că o iubește mai mult pe Ileana. De exemplu, iată ce-i scria la 28 ianuarie 1923: „*știu că mă iubești, dar ceea ce vreau mai mult de la tine este tandrețe și afecțiune. În ultimii ani, lucrul care m-a ținut departe de tine a fost teribila gelozie față de Ileana. Când am venit la tine în august după ce am fost bolnavă (avusese febră tifoidă urmată de complicații la plămâni și chiar a fost în pericol să-și piardă viața - n.n.) am vrut să te am numai pentru mine - ea este mereu cu tine - dar nu am avut curajul să-ți spun nimic, de teamă să nu te rănesc. Multă dragoste din partea singuraticii tale fete mai mari*”²⁴.

Și în anii care au urmat, relațiile Elisabetei cu mama sa au oscilat, fiind când afectuoase, când reci, în funcție de starea sufletească a acesteia. Astfel, la 26 iunie 1923, într-o scrisoare, o ruga pe mama sa să-i mai permită Ilenei să rămână la ea în vizită și îi mulțumea pentru rochia trimisă. Îi mai scria că ar dori să-și cumpere o diademă, dar nu are cu ce o plătească, „*pe când Mignon poate să-și îndeplinească orice dorință*”²⁵. Într-o altă scrisoare, datată 17 mai 1924, Elisabeta o acuza pe mama sa că are o încredere oarbă în Barbu Știrbey, „*care nu joacă cinstit întotdeauna*”, și că e departe de a vedea lucrurile așa cum sunt în realitate. „*Mă învinovățești că nu te iubesc. Da. Cuvintele mele sunt grele,*

²² Loc. cit., f. 3 f/v.

²³ Maria Regina României, *Însemnări zilnice...*, vol. III, p. 344.

²⁴ A.N.I.C., Fond Regina Maria, vol. I, dos. V 728/1922, f. 1 f/v.

²⁵ Loc. cit., dos. V 741/1923, f. 2.

dar tu ești destul de puternică să le suportți”²⁶.

Elisabeta și George nu au domnit decât până în 1924, când, în urma unui plebiscit, Grecia a fost proclamată republică. În aceste condiții, aceștia au venit în România, mutându-se într-o aripă a Palatului Cotroceni. Regina Maria urmărea cu tristețe cum fiica ei se lăsa, încetul cu încetul, pradă nemulțumirii, petrecând zile întregi la masa de „mah-jongg” (joc chinezesc), iar, pe de altă parte, îi părea rău și pentru ginerele său, care trăia în exil, cu o soție care nu-l iubea.

Pasiunea principală a principesei Elisabeta erau bijuteriile, fiind în stare de orice să dobândească cât mai multe. Iată ce povestea, la 23 octombrie 1927, doamna de onoare a reginei Maria - Simona Lahovary -, în amintirile sale, despre această pasiune a Elisabetei: „în legătură cu minunatele perle pe care le poartă la gât, regina ne povestește despre dragostea bolnăvicioasă și crudă a reginei Elisabeta pentru bijuterii. E ceva ce frizează monstruosul. În mai când pleacă la Balcic pentru două zile, regina o lasă pe Elisabeta să doarmă în camera ei de la Cotroceni, pentru ca regele George să nu rămână singur și-și ia cu dânsa toate caietele și scrierile. Elisabeta vine după ea la Balcic. Mama ei îi spune: «Aici mi-am văzut visul cu ochii.» Elisabeta îi ia mâna. «Mie nu mi s-a împlinit nici un vis, singurul care mi se va împlini va fi atunci când voi avea diadema ta cu perle. Îți mulțumesc că mi-ai spus că mi-o vei lăsa prin testament». Regina e uluită de această aluzie feroce la propria ei moarte precum și de faptul că știe precis că nu a spus niciodată un asemenea lucru, deoarece avea intenția să lase diadema Ileanei. Brusc se dumirește: trebuie că a uitat la Cotroceni caietul în care își notase ce va lăsa fiecăruia prin testament. Într-adevăr, la București îl găsește pe o etajeră, lângă pat. O dezgustă viclenia cu care i-a fost forțată mâna. Cu toate acestea, schimbă dispozițiile, dar Elisabeta s-a răzgândit, vrea perlele pe care regina le-a cumpărat de la sora ei. Această tocmeală macabră e înspăimântătoare”²⁷.

De asemenea, pe aceeași temă a dorinței Elisabetei de a avea cât mai multe bijuterii, principesa Elena îi scria reginei Maria, la 28 octombrie 1932, că s-a certat cu Elisabeta, pentru că aceasta i-a furat perlele și diamantele: „Îmi pare rău că îți spun toate astea, dar îți amintești, că nu sunt singura persoană căreia i s-a întâmplat, și Ileana a trecut printr-o asemenea experiență. I-am cerut bijuteriile, iar Elisabeta mi-a spus să ies din casa ei. Când am intrat în camera ei, ea s-a întors furioasă spre mine și m-a acuzat că i-am furat banii când am fost în țară în timpul Regenței. Mi-a spus că toată lumea este împotriva mea și acum înțeleg de unde toate zvonurile din oraș împotriva mea. Toate acestea mi le-a spus în față. A trebuit să mă controlez ca să nu-i răspund la fel. Întrevederea s-a

²⁶ Loc. cit., dos. V 751/1924, f. 3 v, 4.

²⁷ Jurnalul Simonei Lahovary, în „Magazin istoric”, VIII, nr. 4, apr. 1974, p. 95.

terminat spunându-mi să mă duc «la dracu», iar răspunsul meu a fost «mulțumesc»²⁸.

Un an mai târziu, dintr-o scrisoare datată 23 mai 1933, rezultă că principesa Elisabeta revenise la sentimente mai bune, scriindu-i mamei sale - care se afla în vizită la Ducky - că îi pare rău că nu este acasă, unde se pregătea parada de 10 mai și, mai ales, pentru că nu poate vedea lalelele și celelalte flori care tocmai înfloriseră în grădina Palatului Cotroceni²⁹.

În ceea ce îl privea pe principele George, relațiile dintre ei se răciseră foarte mult, lucru care reieșea din aceeași scrisoare, în care îi spunea reginei că: „mi-a făcut mare plăcere să stau cu prietenii mei pentru câteva zile, dar acum că Georgie s-a întors, viața mea se va transforma într-un iad”³⁰.

În anul 1935, Elisabeta și George au divorțat, pe motiv că „M. S. regele George a părăsit pe soția sa de mai bine de doi ani, plecând în străinătate, de unde nu s-a mai întors. Având în vedere că fiind dovedit că M.S. regele George a părăsit domiciliul conjugal din Calea Victoriei, nr. 163, părăsind pe soția sa, a violat astfel dispozițiile legii referitoare la obligația soților de a locui împreună, ceea ce constituie motivul de divorț, prevăzut de art. 212 din condica civilă. Față de aceste constatări, de fapt și de drept, Curtea urmează să admită acțiunea și să declare desfăcută căsătoria în favoarea soției reclamante”³¹.

După divorț, regina Maria a devenit și mai nemulțumită de fiica sa, care se îndrăgostise de un om de afaceri grec, Alexandru Scanavi. Regina considera că fiica ei cea mare „contribuia la distrugerea prestigiului dinastiei” și că „nu era suficient de mândră ca să nu-și murdărească mâinile lucrând pentru fratele ei și nici nu refuza să accepte profit personal pentru eforturile ei”³².

Regina Maria considera, astfel, că este trist că cei trei copii ai săi, Carol, Elisabeta și Nicolae, care și-au nesocotit datoria față de țară, au rămas în România, în timp ce Marioara și Ileana, cele două care credeau în „noblesse oblige”, trăiau în străinătate. De aceea, regina spunea că detestă să vorbească cu alții despre acești trei copii: „sint cum provoc milă și nu doresc să fiu compătimită”³³.

Legat de relațiile Mariei cu fiica sa Elisabeta, Constantin Argetoianu scria, în memoriile sale, că „aceasta o disprețuia pe mamă-sa

²⁸ A.N.I.C., Fond Regina Maria, dos. V 616/1932, f. 1 f/v.

²⁹ Loc. cit., dos. V 766/1933, f. 1.

³⁰ Loc. cit.

³¹ Loc. cit., Fond Principesa Elisabeta, dos. I 3/1935, f. 90.

³² apud Hannah Pakula, op. cit., p. 507.

³³ Ibidem.

pentru slăbiciunile ei”³⁴, în timp ce regina Maria spunea despre fiica ei că „nu iubește pe nimeni, nu are încredere în nimeni, a refuzat să aibă un copil. Elisabeta este una din durerile vieții mele”³⁵. Cu toate aceste relații distante între ele, totuși, Elisabeta i-a fost alături reginei când au apărut primele semne ale bolii și a însoțit-o la sanatoriul de la Merano (Italia). De asemenea, tot Elisabeta s-a aflat la căpătâiul ei atunci când s-a stins din viață, ceea ce l-a determinat pe Carol să declare că „singurii copii care am vegheat-o până în ultima clipă, am fost tocmai noi doi, de care era cel mai puțin legată”³⁶.

*

Cea de-a doua fiică - principesa Marioara - s-a născut la 9 ianuarie 1900 și era la polul opus principesei Elisabeta - adică, era lipsită de răutate și de dorințe materiale -. Despre Marioara, regina Maria obișnuia să spună că era „copilul zbuciumului meu” și că „era toată numai zâmbete și blândețe; se mulțumea cu orice, se învoia cu supunere la toate jocurile celorlalți, fără a arăta vreodată dorința de a porunci sau de a domina”³⁷. „Deoarece se născuse într-un timp când eram încă foarte nenorocită o iubeam cu dragostea unei leoaice pentru puii ei. Mignon era, ca să zic așa, copilul luptei mele dureroase și parcă simțeam în trupul meu când o atingea pe Mignon vreo durere”³⁸.

La nașterea Marioarei, Maria se mai maturizase și era deja un alt părinte. Întotdeauna își adorase copiii, dar, pe măsură ce treceau anii, a învățat să se impună în educația lor. Principesa Marioara îi admira pe fratele său și pe sora sa, dar nu putea concura cu ei, deoarece o tachinau fără milă. „Ea este drăguță, dar nu o știe”³⁹, spunea despre Marioara principesa Martha Bibescu.

Pe măsură ce a crescut, Marioara a devenit din ce în ce mai greoaie și mai pasivă; aparent lipsită de personalitate, ea se îmbrăca cu hainele pe care le arunca Elisabeta. Pentru mama ei, care era îndrăgostită de toalete, lipsa de interes a Marioarei față de modă era un motiv serios de supărare, iar lipsa ei de vanitate feminină o enigmă. Așadar, cea mai puțin pretențioasă dintre copiii Mariei, Marioara, trebuia protejată să nu fie bruscată de fratele și sora ei și, totodată, să nu fie uitată, având grijă de frații mai mici.

În timpul războiului, Marioara, în vârstă de 17 ani, lucra într-un

³⁴ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. IX, partea a VIII-a (1930-1931), București, Ed. Machiavelli, 1997, p. 373.

³⁵ apud Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 397.

³⁶ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II, (1939-1940), București, Casa și editură și presă „Șansa” S.R.L., 1996, p. 314.

³⁷ Maria Regina României, *Povestea vieții mele...*, p. 314.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ apud Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 257.

spital din apropierea frontului, regina fiind încântată de modul cum muncea acest copil, alături de celelalte infirmiere, făcând cu plăcere treburile cele mai umile. De aceea, principesa Marioara și-a câștigat o doză foarte mare de respect pentru sine, iar, la 19 ani, degajată și lipsită de complexe, era o candidată mult mai atrăgătoare la căsătorie decât sora ei mai mare. Dacă printr-o șansă fericită principesa Marioara ar fi atras afecțiunea fiului regelui Angliei, regina Maria știa că Elisabeta era suficient de ticăloasă pentru a încerca să-i stea în cale. De aceea, regina a hotărât să o ia numai pe Marioara la Londra în 1919, considerând că „*ea va avea o șansă mai bună în orice privință, dacă nu va fi alături de sora ei mai mare. Este trist să spui că o soră îi poate face rău celeilalte, dar în acest caz știu este o realitate*”⁴⁰.

Înainte de a pleca din Londra, regina Maria a făcut demersuri pentru ca Marioara să urmeze ultimele clase în Anglia, la colegiul Heathfield. Cât timp s-a aflat la Londra, Marioara a corespondat cu părinții săi, care-i mărturiseau că le lipsește, dar o sfătuiau „*să înveți să citești și să scrii corect englezește, la fel ca alte fete de vârsta ta*”⁴¹.

Potrivit diplomei de absolvire a clasei a V-a, la principalele materii, principesa s-a prezentat astfel: la engleză a fost declarată inteligentă; la istorie prezenta dificultăți; la dicție observația era că prezintă interes pentru acest subiect; la matematică „*lucrează bine*”; la franceză - „*finețe multă în analiza literară și foarte bună judecată*”; la pian „*lucrează bine*”, iar la cântat „*excelent*”⁴².

În ceea ce privește relațiile principesei cu părinții săi, acestea erau foarte bune, lucru care reiese și din corespondența pe care Marioara a purtat-o cu aceștia în perioada în care s-a aflat în Anglia, dar și după căsătoria cu regele Alexandru al Iugoslaviei.

La data de 8 mai 1919, regina Maria a scris fiicei sale despre ocupațiile ei zilnice (lucrul la Copăceni și plimbări la Buftea), îi dădea vești despre fratele său Carol, care se împrietenise cu un american, căpitanul Green, și o întreba dacă avea vești despre Boyle, pentru că îi era dor de el⁴³. În 29 octombrie 1919, regina îi scria, din nou, fiicei sale, spunându-i: „*este ziua mea și mi-am început-o scriindu-ți*”. Îi mai scria că este de acord să-și petreacă vacanța de Crăciun la Paris, pentru a continua tratamentul de slăbire cu dr. Devaux, în timp ce Nicky urma să-și petreacă vacanța de Crăciun la Saint Moritz⁴⁴.

La rândul său, principesa Marioara i-a scris mamei sale, ținând-o

⁴⁰ *Ibidem*, p. 473.

⁴¹ A.N.I.C., Fond Principesa Marioara, dos. II 19/1919, f. 2.

⁴² *Loc. cit.*, dos. II 4, f. 1.

⁴³ *Loc. cit.*, dos. II 22, f. 1.

⁴⁴ *Loc. cit.*, f. 4.

la curent cu toată activitatea pe care o desfășura la școală, despre cum își petrecea vacanțele, despre faptul că ar fi vrut să fie cât mai repede alături de părinții și frații ei la Cotroceni. De exemplu, la 12 octombrie 1919, îi scria mamei sale de la Heathfield, descriindu-i viața de la școală (destul de monotonă), faptul că s-a văzut cu fratele său Nicolae și că prin miss Wayt a găsit o guvernantă pentru Ileana, care i-ar putea fi și ei de folos⁴⁵.

La 26 decembrie 1919, îi scria de la Paris (unde se afla în vacanță), spunându-i că a făcut un examen medical pentru o cură de slăbire, a participat la un ceai dansant, continua să se ocupe de lecțiile de canto și îi mulțumea pentru darul trimis cu ocazia Crăciunului⁴⁶.

În primăvara anului 1920, aflându-se, din nou, în Anglia, principesa Marioara scria că o întrista faptul de a mai rămâne la studii, pentru ca, la 22 martie 1920, să-i spună că, în cursul următorului an, nu va mai putea urma cursurile la Heathfield, în același timp, fiind prea în vârstă pentru alte școli⁴⁷.

Și în vara anului 1920, principesa s-a aflat în Franța (Vichy și Brides), unde a urmat câteva tratamente pentru slăbire, prilej cu care îi scria mamei sale, ținând-o la curent cu rezultatele obținute⁴⁸.

După revenirea în țară, la 21 de ani, Marioara nu era diferită de cum fusese în copilărie, adică prietenoasă și altruistă. În vederea căsătoriei, alesul principesei Marioara a fost regele Alexandru al Iugoslaviei, pe care l-a cunoscut la Sinaia și cu care a hotărât foarte repede să se căsătorească. Regina Maria nu a reușit să înțeleagă cum a putut fiica ei să-l accepte așa de repede pe regele Iugoslaviei, fără să-l cunoască mai bine: „*ce știe Mignon despre obligațiile fizice ale unei femei măritate, buna și draga mea Mignon, cea grasă, altruistă și veselă, care seamănă mai mult ca orice cu un bujor înflorit*”⁴⁹.

Logodna principesei Marioara cu regele Alexandru a avut loc pe data de 20 februarie 1922, orele 17.00, la Palatul Cotroceni. În însemnările sale, regina Maria își amintea că la ceremonie au participat miniștrii cu soțiile lor și toată Curtea Regală, „*a fost schimbarea verighetelor, apoi, potrivit unui vechi obicei sârbesc, li s-au legat mâinile cu o batistă de mătase, în timp ce mitropolitul rostea rugăciuni în limba sârbă și română. După aceea a fost ruptă un fel de turtă, și viitorul mire a oferit o bucată miresei sale și apoi, ca rege, a împărțit bucăți oaspeților, cu semnificația că el ca rege are datoria de a se îngriji de bunăstarea*

⁴⁵ *Loc. cit.*, fond Regina Maria, dos. V 2832/1919, f. 1, 2, 3.

⁴⁶ *Loc. cit.*, dos. V 2837/1919, f. 1, 2, 3, 4, 5.

⁴⁷ *Loc. cit.*, dos. V 2844/1920, f. 1, 2, 3; dos. V 2845/1920, f. 1.

⁴⁸ *Loc. cit.*, dos. V 2847/1920, f. 1; dos V 2853/1920, f. 2; dos. V 2855/1920. f. 1.

⁴⁹ Apud Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 395.

poporului”⁵⁰.

Căsătoria principesei Marioara cu regele Alexandru a avut loc la 8 iunie 1922, la Belgrad. Să dăm din nou cuvântul reginei Maria, care își amintea că: „noi toți am așteptat-o pe Mignon în tinda bisericii. Ceremonia a fost foarte solemnă și totodată pitorească. Mignon stătea dreaptă și i-a fermecat pe toți cu prestanța ei absolută naturală. Beteala de pe capul ei scânteia ca o lumină. Am fost mândră de ea. La un moment dat, coroane înalte le-au fost puse pe cap și Mignon, cu o față de copil arăta chiar ca o regină scoasă dintr-o carte cu basme. A cântat corul și toate tunurile au salutat fericitul eveniment, iar inima mea de mamă a fost plină de mândrie, grijă și tristețe. O altă pasăre care și-a părăsit cuibul! Și ea pleacă atât de fericită, atât de inocentă, atât de încrezătoare într-un viitor atât de necunoscut și de neștiut”⁵¹.

Spre deosebire de căsătoria Elisabetei, care a fost un eșec, căsătoria Marioarei a fost reușită și fericită, ea devenind o respectată regină a Iugoslaviei. Aflată la Belgrad, Marioara corespundea cu tatăl său, regele Ferdinand, spunându-i, de exemplu, într-o scrisoare datată 25 decembrie 1925, că „sunt fericită și chiar într-atât încât aș vrea să pot să dau cu amândouă mâinile celor care au nevoie”⁵². Despre fericirea ei conjugală îi scria și reginei, referindu-se și la faptul că îi plăcea din ce în ce mai mult propria ei țară⁵³.

În iulie 1922, îi scria mamei sale - care se afla la Sovata - despre distracțiile și plimbările cu mașina, se interesa de surorile sale Ileana și Elisabeta, iar, în noiembrie 1924, într-o altă scrisoare, îi scria că are cele mai bune sentimente de afecțiune și considerație față de soțul său și că fiul său, Petru (moștenitorul tronului), creștea și se dezvoltă normal⁵⁴. În decembrie 1924, continua să-i dea mamei sale relații despre familia sa, rugând-o, totodată, să nu accepte propunerea de căsătorie a principelui Boris al Bulgariei pentru Ileana, întrucât exista deja o experiență negativă în regatele din Balcani (era vorba despre Elisabeta, care pierduse tronul Greciei)⁵⁵.

Atunci când regina Maria a rămas singură (după căsătoria Ilenei), ea a petrecut mult timp la Belgrad, în compania fiicei sale și a ginerelui său. Despre regele Alexandru, regina Maria spunea că „el era ceea ce fii mei nu au reușit să fie - fiu, frate, prieten, sprijin”⁵⁶.

⁵⁰ Maria Regina României, *Însemnări zilnice (1 ianuarie-31 decembrie 1922)*, vol. IV, București, Ed. Albatros, 2005, p. 75.

⁵¹ *Ibidem*, p. 189, 190.

⁵² A.N.I.C., Fond Casa Regală - Regele Ferdinand, dos. V 528/1925, f. 1.

⁵³ *Loc. cit.*, fond Regina Maria, dos. V 2869/1922, f. 3.

⁵⁴ *Loc. cit.*, dos. V 2886/1924, f. 2, 3.

⁵⁵ *Loc. cit.*, dos. V 2888/1924, f. 3, 4.

⁵⁶ apud Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 480.

Fericirea reginei Marioara a luat însă sfârșit la 9 octombrie 1934, când regele Alexandru a fost asasinat la Marsilia de către un macedonean. În această grea încercare, mama sa i-a fost alături: „*ea era foarte calmă și extraordinar de demnă, dar mâinile îi tremurau; sângele regesc al lui Mignon s-a dovedit în groaznică încercare*”⁵⁷.

Principesa Marioara a fost, de asemenea, alături de regina Maria în momentul în care boala a început să se manifeste, insistând pe lângă fratele său să cheme un specialist, pe doctorul Hans Eppinger, de la Viena și, apoi, și alți specialiști care să se pronunțe asupra diagnosticului bolii reginei.

Principesa Marioara a fost un copil foarte iubit de părinți, fiind, cum spunea mama sa, „*o încântătoare adăugire la cercul familiei noastre; venise pe lume ca o rază de lumină în mijlocul unui întuneric greu, într-un ceas în care pierdusem încrederea în viață. Mignon a fost una din punțile înșorite ce duc spre nădejde și ni se ivesc uneori în viață: apoi răspundea iubirii mele cu nespusă duioșie*”⁵⁸.

*

În concluzie, se poate spune că relațiile dintre părinți și copii, în familia regală Ferdinand și Maria au fost, în aparență, normale, deși nu se încadrau în contextul relațiilor de același gen din vestul Europei și chiar din răsărit. Regina Maria a petrecut multe ore cu copiii săi, în condițiile în care viața la Curtea Regală a României nu oferea decât puține prilejuri de divertisment. De asemenea, tână principesă nu a dorit de la copiii săi numai simpla companie, ci își exprima de-a dreptul iritarea atunci când lecțiile lor se interferau cu jocurile în aer liber. Fiind, ea însăși, copilăroasă, plină de entuziasm și îndrăzneală, Maria a fost mai mult un tovarăș de joacă pentru copiii săi decât mamă, lăsându-le multă libertate de acțiune și nereușind să-și impună autoritatea, uneori în unele dintre cele mai importante momente din viața lor.

În ceea ce privește educația copiilor regali, regina Maria considera că: „*în educația acestora este dificil să se păstreze echilibrul între propria personalitate și umilința (sau modestia) care se așteaptă de la ei. Aici poate apărea ușor un conflict între aceste două noțiuni. Cred că, încă de la început, aceia care îi educă pe copiii din familiile regale ar trebui să înțeleagă clar că în viața lor, mai mult decât în cazul oricărui altcineva, totul se bazează pe principiul «dăruiește și primește». Ți se cuvin onoruri, trăiești într-un palat, ai mulți servitori, multe privilegii, călătorești în calești regale sau ambarcațiuni regale, oamenii își scot pălăriile în fața ta, oriunde te-ai duce ocupi primul loc, ești oaspetele de onoare, nimeni nu-ți stă în cale dar, în*

⁵⁷ *Ibidem*, p. 504.

⁵⁸ Maria Regina României, *Povestea vieții mele...*, p. 175.

schimbul tuturor acestor privilegii ai de asemenea obligații importante, nu ești liber să trăiești cum ai vrea. Multe ți se oferă, dar în schimb se și așteaptă multe de la tine. Am încercat de la început să-i fac pe copiii mei să înțeleagă substratul conceptelor de «a dăruii» și «a primi»⁵⁹.

Din păcate, deși principiile enunțate de regina Maria privitor la educația copiilor săi erau bune și în măsură să le formeze personalitatea în spiritul dragostei față de țară, a îndeplinirii datoriei de principii ai României în fața plăcerilor de ordin personal, totuși regina a eșuat, deoarece tot ceea ce ea spune că a încercat să le insufle nu a fost respectat de aceștia.

Deși li se pot reproșa multe, atât părinților, cât și copiilor, totuși „copiii regali suferă în subconștientul în mugure șocul condițiilor în care s-au născut la picioarele tronului. De când s-au născut, ei sunt tratați altfel decât copiii celorlalți oameni. Fiii de regi, îndată ce ies la lumină, sunt salutați cu 101 lovituri de tun și, în alte timpuri nu prea îndepărtate, erau expuși pe pernă de mătase în balconul palatului, ca să-i vadă mulțimea și să-i aclame. Fiii de regi abia ajungeau de o palmă și bolboroseau primele cuvinte, când curtenii îi întâmpinau cu titlul reverențios de alteță și cu tot felul de închinăciuni. Erau omagiați chiar când preceptorii, cu învoirea suveranului-tată le trăgeau la fund câteva nuiele. Li se dădeau jucăriile cele mai scumpe și mai rare pentru jocuri în încăperi vaste, special amenajate; li se dăruiau castele, domenii, automobile, iahturi, cu greu putându-se sustrage astfel unei tradiții milenare de belșug și de onoruri⁶⁰.

FAMILY TIES BETWEEN CHILDREN AND PARENTS IN THE FERDINAND AND MARIA ROYAL FAMILY: PRINCESS ELISABETA AND PRINCESS MARIOARA

Abstract

Family relationships of the royal family represent an important part in its history, if we take into consideration the influence parents had in their children's' upbringing and education. However, just as interesting an is the children's response to their parents' interferences in their coming of age.

At the beginning of the 20th century in the West, particularly in the 20s, relations between parents and children had changed

⁵⁹ A.N.I.C., Fond Regina Maria, dos. III 16, f. 2, 5.

⁶⁰ Mihai Fotin Enescu, *Principele Nicolae, încercare de portret veridic*, apud Prințul Nicolae de Hohenzollern, *În umbra coroanei României*, Iași, Ed. Moldova, 1991, p. 146.

dramatically. Even wealthy parents (including princely and royal families) were careful not to spoil their children excessively. Discipline was strict and children's character had to be tamed and formed, crying was forbidden. The authority of parents over their children cannot be questioned: offspring's had little rights in their private life. Their spare time belonged to their parents, who imposed different chores and activities, their friendships were strictly looked at and connections with outside family members were scrutinized and even discouraged.

And parental authority went further also to the children's private lives. To take one example, marriage was a family issue and depended directly on the parental wishes, particularly when the family wealth was at stake. In all social environments marriage was synonymous to the emancipation of children from the authority of parents. And yet, in some cases, parental control was still strong, especially if the newlyweds were still living with their parents. For this authority to loosen and for private life to become a natural connection between people, the institution of the family had to become less rigorous.

Children need constant attention, from birth to marriage. They are the product of two ascendancies and traditions, coming from each of the parents. Since princess/queen Maria had been herself an independent, somewhat undisciplined character in her youth, with a far from solid education (she completed it with time) the education of her children had some shortcomings, later to be seen in their actions.

Keywords: royal family, childhood, princess Mărioara, princess Elisabeta, Queen Maria.